

РЕЦЕНЗИЯ

От: проф. д-р Миланка Димитрова Славова
МВБУ, професионално направление 3.8. „Икономика“
научна специалност „Световно стопанство и МИО“

Относно: конкурс за професор в Бургаския свободен университет по професионално направление 3.8. Икономика (Световно стопанство, международни икономически отношения и поведенческа икономика).

1. Информация за конкурса

Конкурсът е обявен за нуждите на Бургаския свободен университет. Обнародван е в ДВ бр.55 от 15 юли 2022 г. Участвам в състава на научното жури за провеждането на конкурса съгласно Заповед № РД/176 от 7.09.2022 на Ректора на БСУ.

2. Информация за кандидата в конкурса

В обявения конкурс участва един кандидат – доц. д-р Диана Съботинова Младенова. Тя е завършила специалност „Социално-икономическо планиране“ в УНСС през 1991 г. и придобила образователно-квалификационната степен „магистър“. Във Факултета по обществени професии към УНСС през същата година получава квалификации по „Теория и практика на специализирания превод – английски език. Преводач-редактор на икономическа литература“ и „Икономическа журналистика“. Работи в издателство „Делфин-прес“ през периода 1992-1994 г.

През 2012 г. защитава успешно докторска дисертация. в Института за икономически изследвания при БАН. В Бургаския свободен университет работи като хоноруван асистент от 1994 г. и като редовен асистент, старши асистент и главен асистент по политическа икономия и икономикс – от 2000 г. досега. Хабилитира се през 2015 г.

3. Изпълнение на изискванията за заемане на академичната длъжност

Доц. Диана Съботинова е представила справка за изпълнението на минималните национални изисквания според член 2б от ЗРАСРБ и приложението към чл. 1а, ал.1 от Правилника за прилагане на ЗРАСРБ, към която са приложени необходимите

доказателства.

Тя участва в конкурса с 35 публикации. В тях са включени монографията "Международно производство", Бургаски свободен университет, ISBN 978-619-253-014-3.; пет статии в съавторство, публикувани в научни издания, реферирани и индексирани в световноизвестни бази данни с научна информация; 18 самостоятелни публикации и един съвместен доклад в нереферирани списания с научно рецензиране или публикувани в редактирани колективни токове; шест самостоятелни и две колективни студии, публикувани в нереферирани списания с научно рецензиране или публикувани в редактирани колективни токове.

Представени са следните доказателства за цитирания: едно цитиране в монография, пет цитирания в монографии и колективни токове с научно рецензиране, единадесет цитирания в нереферирани списания с научно рецензиране. Посочени са също така две участия в национален и международен образователен и научен проект. Кандидатката участва в конкурса и с два учебника по поведенческа икономика и по световна икономика. Около една трета от публикациите (11) са на английски език, а останалите са на български език. Общо осем от всички публикации са в съавторство, за което са представени разделителни протоколи.

В група А и В броят на точките съответства на националните изисквания. В групи Г, Д и Е броят на точките надхвърля минималните национални изисквания. Общият брой точки по шестте групи е 735, с което доц. Съботинова отговаря и надхвърля минималните национални изисквания (550 т.) за заемането на академичната длъжност „професор“.

Доц. Диана Съботинова е представила също така справка за съответствие с допълнителните изисквания в Центъра за икономически и управленски науки към Бургаския свободен университет. Към тях се отнасят изпълнени 2103 часа (при изискване 2000 часа) учебна заетост след придобиването на академичната длъжност „доцент“, издадени поне два учебника на хартиен или електронен носител, поне един рецензиран монографичен труд след хабилитация и повече от 20 публикации извън дисертационния труд за образователна и научна степен „доктор“, с обем на самостоятелния текст от поне 12 издателски коли, от които поне 5 бр. са публикувани извън България – международни научни издания или на международни конференции (представени са 5 публикации в международни издания, 19 статии и доклади в нереферирани издания и колективни токове

и осем студии, от които две в съавторство); участие в 1 университетски, 5 национални и 1 международен проект и пет преподавателски мобилности.

4. Оценка на учебно-преподавателската и учебно-методичната дейност

Кандидатката в конкурса доц. Диана Съботинова има дългогодишен преподавателски опит в различни български университети. Преподавала е известно време в УНСС, но основният преподавателски опит е придобила в Бургаския свободен университет.

Преподавала е в различни курсове в бакалавърска и магистърска степен. В ОКС „бакалавър“ доц. Диана Съботинова води курсове по „Световна икономика“, „Поведенческа икономика“, „Международни икономически отношения“, „Микроикономика“ и „Макроикономика“. Преподава „Икономика“ в другите образователни и изследователски центрове на БСУ. В магистърските програми тя преподава „Глобална икономика“, „Международни икономически отношения“ и „Поведенческа икономика в здравеопазването“ От представената справка е видно, че тя е разработила шест онлайн курса за ОКС „бакалавър“, ОКС „магистър“ и за квалификационен курс. Те са в областта на световното стопанство, международните икономически отношения и поведенческата икономика в здравеопазването.

Подпомага студентското научно творчество и различни инициативи за привличане на студентите към изследователска дейност. Взела е участие във вътрешноуниверситетски, национални и международни образователни и научни проекти. В изследователската си дейност включва и регионални проучвания.

Доц. Съботинова е осъществява преподавателска мобилност в различни европейски държави, с което обогатява своя изследователски и преподавателски опит. Тя подпомага учебния процес като издава учебници по дисциплините, които води.

5. Характеристика на представените научни публикации

Изследователската дейност на доц. Диана Съботинова се характеризира с многообразие на интересите и проучванията в различни икономически области.

Основно направление в публикационната ѝ дейност е интернационализацията на производството. В тази област е монографичният труд, с който тя участва в конкурса – „Международно производство“, издание на БСУ, 2022 г., ISBN 978-619-253-014-3 .

В обем от 193 страници и четири глави авторката е представила проблемите, на които изследването е посветено. В първа глава тя систематизира теориите за международното производство, осъществявано от многонационалните компании. Представени са критично постиженията и ограниченията при тълкуването на интернационализацията на производството и връзката му с развитието на международната търговия на представители на неокласическите теории, теориите, които изследват ролята на пазара, характеристиките на фирмите, взаимодействието между фирмите и пазара (които авторката определя като съвременни теории), както и еklekтичната парадигма за международното производство, в която се преплитат макроикономическите с микроикономическите и управленските теории. Стремешът на авторката е да направи задълбочен анализ на концепциите на различни представители на тези теории.

Във втора глава на монографичния труд авторката изследва ролята на многонационалните компании за осъществяването на международното производство в различни форми и предимствата на начините за навлизане на чужд пазар за контрол над производството. Логично преките чуждестранни инвестиции са посочени като най-комплексната форма на международно производство и с най-големи възможности за контрол над задграничните операции. Проследено е развитието на международното производство и обогатяването му с нови форми, зависимости и степени на контрол. Главата завършва с определения за различните форми на интернационализация на производството.

Трета глава е посветена на съвременните тенденции в международното производство. Авторката е положила усилия да анализира влиянието на най-новите промени в международната среда за осъществяването му. Разгледана е подробно промяната в характера на задграничните операции, намаляването на преките чуждестранни инвестиции в материални активи и нарастването на дела в нематериални активи, контрол без дялово участие и влиянието на тези процеси върху икономическото развитие на приемащите страни. Интересни са обобщенията на авторката на монографията относно индустриалните архетипи, особеностите на дължината на веригите на доставка и географското им разпределение, както и тяхното управление. В главата е представено също така убедително противоречивото влияние на дигитализацията, необходимостта от устойчиво развитие и намесата на държавата в бизнес процесите върху икономическото развитие и интернационализацията на производството.

Четвърта глава изследва четири основни насоки, които ще определят, според авторката, развитието на международното производство. В тази връзка са представени решорингът, диверсификацията, регионализацията и репликацията. Авторката е аргументирала убедително тенденциите към съществена промяна в характера на международното производство, рисковете на тези промени и новите възможности, които създават за организациите и националните икономики. Стремещът на доц. Съботинова в тази монография е да анализира въздействието на най-новите промени в бизнес средата върху международното производство – влиянието на пандемията от Ковид-19 върху интернационализацията и промените в локализацията на веригите на доставка. В заключението на монографията авторката е направила коментар на влиянието на войната между Русия и Украйна върху международната търговия и производство като е посочила както възможните резултати, така и високата им степен на несигурност.

Проблемите на международното производство са обект на изследване и в други публикации, представени за участие в конкурса. Това са публикации № 7, 9-10, 14-15, 23, 25, 26-28, в които са анализирани отделни аспекти на проблемите, разгледани в монографията. Проблемите на теориите за интернационализацията и основните концепции за съвременните международни икономически отношения са отразени и в публикация №35.

Втората съвкупност от публикации е в областта на управлението и ролята на културата върху лидерството, присъствието на жените в управлението и заетостта при възрастните жени. Тези проблеми са изследвани в много публикации.

Културата и лидерството са анализирани в публикации № 2, 6 и 22. Трите публикации са близки по съдържание и представят резултатите от емпирично изследване сред мениджъри, което се основава на методологията на GLOBE и сравнява културните особености на българския стил на лидерство. Направени са изводи за близостта му с други култури по отношение на по-голямата част от характеристиките, включени в модела и различията по отношение на някои от тях като индивидуалност, стремещ към самозащита, които по принцип са характерни като цяло за българския културен модел, установен и при други проучвания.

Свързани с тези публикации са също така публикациите за ролята на половете при управлението на българските организации. На този проблем са посветени публикации № 4, 5 и 21. Изводите, до които доц. Съботинова достига са за наличието в голяма степен за

равенство на половете в страната, при наличието все още на неравнопоставеност в заплащането, както и в присъствието на жените в различен вид професии. Друг важен извод от изследването е при управлението да се отчита възможността на жените да съчетават в управлението присъщата си природа с качества като отговорност и готовност за вземането на решения.

Друга група публикации - №18 и 33 - са също свързани с мястото на жените в активния икономически живот. Те изследват дискриминацията на пазара на труд, свързана с и възрастта, като се фокусират върху по-слабо изследваната проблематика за пазара на труда на жените над 60 години. Изследванията на авторката показват как се осъществяват публичните и семейните междупоклонченски трансфери, тенденциите на пазара на труда за възрастни жени и необходимите мерки, които трябва да се предприемат, за да се намали дискриминацията в тази област. Тя е направила убедителен извод за обстоятелството, че осъзнаването на възможността на тази група от населението да допринася все още за създаването на блага в обществото, предполага целенасочени мерки за насърчаването на предлагането на труд за тази група от населението.

Третата област на изследванията е свързана с измерването на обективни и субективни характеристики на възприятията на населението за качеството на живота (публикации 30 и 32). Проведено е емпирично регионално изследване въз основа на методиката за проучване на Индекса на брунтното национално щастие. Този изследователски опит е първи по рода си и достига до изводи за възможното му приложение като допълнение на основните икономически показатели, но с корекции по отношение на използваните показатели и техните тегла.

Четвъртата област на изследванията е устойчивото развитие и кръговата икономика (публикации 12, 13 и 19). Доц. Съботинова е изследвала различни области на устойчивото развитие. Към тях се отнасят: необходимостта от координиране на усилията при полицентричното управление на кръговата икономика, при което се обединяват усилията на множество; управленски звена; анализ на многобройните предизвикателства в областта на водните ресурси и приложението на новите дигитални технологии за използването им при нарастващо търсене и ограничено предлагане; подобряване на устойчивостта на морската индустрия чрез регулиране на дейностите и борбата с

незаконния улов, прозрачност на субсидиите и други политики в подкрепа на устойчив безопасен за морския живот улов и др.

По включената в темата на конкурса област - поведенческа икономика – доц. Съботинова е представила учебника „ Поведенческа икономика“, издание на БСУ , 2022 г., ISBN 978-619-253-020-4 (за CD). Той е с обем 432 стр. и е структуриран е в 11 глави, в които се проследява развитието на поведенческата икономика, разбиранията за търсене и избор, взаимодействието с другите, социални предпочитания, връзката на поведението с политиката и много други теми. Учебникът обогатява икономическата литература на български език като представя емоционалните, когнитивните и социалните фактори за вземането на решения както от отделните личности, така и от институциите.

Доц. Съботинова е представила за участие в конкурса също така публикации, посветени на конкретни проблеми свързани с дискусиите през годините и представители на различни икономически теории за гарантирания доход (публикация 24); връзката между военните разходи и икономическия растеж (публикация 20) и управлението на глобалната миграция (публикация 17). В тези публикации стремежът на авторката е да очертае проблемите и тенденциите, както и да предложи насоки за подобряването на процесите на управление в тези области.

6. Основни научни и научно-приложни резултати и приноси

Доц. Диана Съботинова е структурирал и обобщила коректно научните и научно-приложните приноси на своята изследователска дейност. Те могат да бъдат определени в две основни области:

- *Повишаване на валидността на съществуващата теория и методология чрез допълването им.* Към тази област могат да се отнесат изследванията, свързани със систематизацията на теориите за интернационализацията на производството, анализа на развитието му и въздействието на съвременните предизвикателства върху перспективите му. В тази група приноси могат да се отнесат също така изследванията на отделни аспекти на устойчивото развитие.
- *Приложение на съществуващата теория или методология за обяснение и анализ на конкретни проблеми.* Към тази област могат да се отнесат приложението на различни модели за конкретни емпирични проучвания на лидерството и култура

в България, участието на жените в управлението и пазара на труда, измерване на индекса на щастие и др.

7. Критичн бележки и препоръки

Нямам критични бележки към представените от кандидатката в конкурса трудове. Впечатлена съм от усилията ѝ да разработва теми от многообразни области на икономиката и управлението. Позволявам си да ѝ препоръчам да проведе емпирично изследване на международното производство в България, с което да обогати теорията и практиката на интернационализацията на производството на примера на дейностите на многонационални компании в България. Увеличаването на публикациите в списанията, реферирани в световните бази данни със сигурност ще бъде полезно както за кандидата в конкурса, така и за БСУ. Считаю, че в публикациите си тя е доказала своя изследователски потенциал и може да разработи дисертация за научната степен „доктор на икономическите науки“.

Тъй като в трудовете си коментира и събитията от последните месеци бих искала да ѝ задам въпроса: Какво влияние ще окаже войната Русея – Украйна върху международното производство в Европа?

Заклучение:

Представените от доц. д-р Диана Съботинова Младенова научни публикации, постигнатите от нея научни и научно-приложни резултати и приноси, значителният професионален опит и преподавателската дейност, както и съответствието с изискванията на ЗРАСРБ, на Правилника за неговото прилагане и на допълнителните изисквания на ЦИУН, БСУ ми дават основание убедено да я подкрепя за назначаването на академичната длъжност „професор“ в Бургаския свободен университет.

20.10.2022 г.
гр. София

Изготвил становището:
(проф. д-р Миланка Славова)